

U spomen partizanskim žrtvama – fra Valentinu Zovki i fra Andriji Topiću

Grozno krvoproliće na Kočerinu

Kada su partizani u svibnju 1945. godine masovno nahrupili iz Dalmacije prema Mostaru, provale su u župni stan na Kočerinu i u noći između 20. i 21. toga mjeseca u njemu ubili dvojicu svećenika – tamošnjega župnika fra Valentina Zovku i njegova sestrića fra Andriju Topića, koji je kao bolesnik bio kod ujaka na oporavku. Grozna se scena odigrala pred očima župnikove sestre Šime, koja je kao kućanica dvorila brata i sina.

To je mjesto u Hercegovini poznato po povijesnome nadgrobnom spomeniku Vignja Miloševića iz 1404. godine, ispisano bosanicom i poslije ugrađeno u mjesni župni stan. Mjesto, razbacano po brdovitim prostorima, daje tipičnu sliku hercegovačkoga kamenjara. Tu je župnik fra Valentin (1942.-1945.) svojom otmjenošću i djelatnošću oduševljavao svoje župljane koji su u njemu na oltaru gledali pravoga Kristova sljedbenika. Svima je bila poznata njegova velikodušnost koju je raskošno dijelio sa svojom braćom i povjerenim mu vjernicima na raznim župama.

Marijan (fra Valentin) rođen je 14. lipnja 1889. u Oklajima, crkvenoj podružnici Širokoga Brijega. Plitko tlo ovoga naselja pretvorilo se natapanjem u plodne njive na kojima u oporij klimi uspijevaju kontinentalne kulture i opskrbljuju skromno

življenje stanovnika. A tijekom 20. stoljeća pritoci novca sa strane podigli su standard ovoga naselja.

U takvome ozračju odgajao se fra Valentin čiji obiteljski korijeni sežu u daleku prošlost. Na obiteljskome ognjištu produbljivao je vjeru pradjedova i nadahnjivao se franjevačkom prisutnošću. Stoga je u jedanaestoj godini (1900.) pošao u sjemenište na Široki Brijeg i u njemu se opredijelio za franjevački stalež te 1906. godine pošao u novicijatu na Humcu kod Ljubuškoga. Bogosloviju je studirao u Mostaru i dovršio u Rimu gdje je 6. srpnja 1913. zaređen za svećenika. Svoje pastoralno djelovanje na više župa, kao i službe u svojoj provinciji, obavljao je besprijeckorno sve do krvavoga svršetka života okupana mučeništvom zloglasne 1945. godine.

Sa smrti ovoga mučenika isprepletena je sudbina njegova sestrića fra Andrije Topića. Odgojili su se na ognjištu istoga zajedništva i zajedno na istome mjestu doživjeli krvavi pir mučeništva. Prošli su gotovo isti životni put od rodnih Oklaja, preko novicijata i školovanja do uspona na oltar, ali u razmaku od trideset godina životnih zbivanja i svećeničkoga ređenja; fra Andrija je ređen za svećenika 22. kolovoza 1943. u Mostaru. Zbog bolesti i fizičke slabosti nije u punoj mjeri

mogao izvršavati svoje svećeničke dužnosti. Ali je svojom asketskom pojavom odavao tiha i ponizna redovnika zaronjena u tajne vjere koju je u svome krhkom tijelu stalno nosio i duboko proživljavao. Bio je nositelj Kristove nade i navjestitelj evanđeoske poruke. Takvim su ga smatrali svi koje je u svome kratkom (26 godina) životu susretao sve do kalvarijskoga svršetka pod rafalima strojnica partizanskih ubojica. Istina, vremenski razmaci između fra Valentina i njegova sestrića fra Andrije bili su dosta veliki, ali u biti bez značajnih razlika.

Njihova životna tragedija potiče nas na razmišljanje o zlu u svijetu i njegovim počiniteljima na našim domovinskim prostorima. Komunisti su u svim našim mjestima ubijali svoje ideološke protivnike bez milosrđa i sudskih procesa. Ti krvavi prizori jasno pokazuju njihovu moralnu neodgovornost koja nije imala ograničenja. Ovdje se susreću svjetlo i tama bez dodirnih točaka suradnje. Komunisti su svoj sustav izgrađivali na teroru, zatvorima i ubojstvima svojih ideoloških protivnika. Ali ovo se mračno carstvo svelo na našim domovinskim prostorima u jame bez dna. Zatornici slobode i ljudskih prava nestali su u ropotarnici povijesti, dok se nositelji utjelovljene Riječi

Fra Valentin Zovki

Fra Andrija Topić

pretvoriše u vječne pobjednike, jer su se borili i umirali za neotuđive i neprolazne vrijednosti čovjeka.

Ove protivnosti ljudskoga djelovanja vidno su izražene u lirici pjesnika Viktora Vide (1913.-1960.) koji je i sam tragično stradao pod kotačima vlaka u Buenos Airesu, u Argentini. Njegov "skriveni Bog" u emocionalnoj pjesmi *Elegija* podsjeća nas na polarizaciju života: na bojovnike zla i one druge koji prožeti njegovim duhom položiše svoje živote za Njega kao zalag vječnoga blaženstva.

dr. fra Častimir Majić

IMENA DUVANJSKIH MJESTA

Sjezičnoga motrišta naziv grada Županjac, koji se u jednome razdoblju naziva i Županj Potok, izvedeno je od imenice župa odnosno župan. Uostalom, Županjac je dobio taj naziv kada je bio sjedište hrvatskih župana.

Najstarija potvrda imenice župa zabilježana je u obliku jopan (župan), dakle onaj koji je na čelu područno-upravne jedinice, koja se jedino mogla zvati župom i nikako drukčije. Prvi poznati spomen o županu iz 777. godine potječe iz Kremšmünstera u Karantaniji (danas u Austriji, a tada je bilo u Sloveniji). Još je ranije, podsjeća M. Vego, bizantski car Mauricije, dakle u VI. stoljeću, izvijestio da su Slaveni, koji su se smjestili u Panoniji i oko Dunava, imali svoje poglavice, što su se vjerojatno zvali županima. U svome djelu *De administrando imperio* bizantski car i povjesničar Konstatin Porfirogenet 949. godine spominje više hrvatskih županija: Imota, Paganija (Neretva), Zahumlje, Travunija, Bosna, te istočni-je od hrvatskih prostora Srbija i Raška.

Županjac i Županj Potok

Drugi član dvočlanoga ekonima Županj Potok imenica je potok, naziv je vode tekućice koja je i kraća i siromašnija vodom od rijeke.

Inače, najstariji spomen Županjca jest onaj iz crkvenih matica župe Pučišća na Braču iz 1586. godine, u kojima je zabilježena obitelj Xupanovich de Xupanaz (Županović iz Županjca). Vjerojatno su Županovići iz Županjca stigli na Brač ili prethodno u Poljica i mnogo ranije, možda čak i stotinjak godina, ali pučiške se matice počinju voditi 1568. godine. Ova iz Županjca doseljena obitelj godine 1581. latinizira svoje prezime u Župano ili Zupanich, a u 18. stoljeću nasljeđuje imanje i patronatsko pravo bračke patricijske obitelji Mladinich (Mladineo).

Županjac se kao jedno od tada ukupno 8 naseljenih mjesta na Duvanjskome polju susreće se i u izvješću s pastirskoga pohoda 1670. i 1671. godine makarskoga biskupa fra Ma-

rijana Lišnjića. I još jedan makarski biskup, Nikola Bijanković, u vrijeme svoga pastirskoga pohoda Duvanjskoj biskupiji spominje Županjac kao jed-

no od mjesta iz kojega su stizali krizmanici u Bukovicu i Roško Polje, gdje je biskup dijelio sakrament krizme.

Kada je pak riječ o Županj Potoku, njegov prvi spomen kao turske kasabe iz 1615/16. godine zahvaljujemo hadži Jusufu, sinu Muhamedovu, podrijetlom Livnjaku, koji je doselio u Županj Potok da bude muzejin džamije. Džamiju je upravo izgradio

Džudža Džafer-aga. Jusufov brat Omer bio je imam te džamije. Jusuf se bavio trgovinom pa je s braćom krenuo na hadž u Meku. Na put je iz Duvna krenuo 20. lipnja 1615. i vratio se tek nakon godinu i deset dana (30. lipnja 1616.). Zanimljivo je spomenuti da je hadži Jusuf Livnjak u svome putopisu upisao hrvatske narodne nazive mjeseci.

U biskupskim se popisima u 18. stoljeću Županjac (Županj Potok) ne spominju, jer je u njemu živjelo isključivo islamizirano stanovništvo. Godine 1813. biskup fra Augustin Miletić spominje Županjac kao naselje s 25 katoličkih kuća i 115 katolika.

U vrijeme austro-ugarske vladavine u uporabi je naziv Županjac. Dolaskom karadorđevićevske Jugoslavije vraća se Duvno, a 1928. godine promijenjeno mu je ime u Tomislavgrad.

Ante Ivanković